

Sæson 4, episode 5: Bingham

Four, three, two, one, zero. Lift off. We have a lift off.

Hele verden lytter med, da Apollo 11 med Armstrong om bord begiver sig af sted for at blive de første mennesker på Månen. It's one small step for man, one giant leap for mankind.

Efter et års opslidende eftersøgning gennem Congos dybeste jungle finder Stanley endelig den savnede Doktor Livingstone.

Henri Mouhot finder ved et tilfælde verdens største religiøse tempel, Angkor Wat, i Cambodja, og kort efter blev han bidt af et dødbringende insekt.

Du lytter til Den yderste grænse. Jeg hedder Bjørn Harvig, og har været formand for Eventyrernes Klub.

I denne fjerde sæson dykker jeg ned i de første og største vestlige opdagelsesrejsende i det 19. og 20. århundrede. Vi skal ikke til Arktis, men derimod Jorden rundt og ud til den absolut yderste grænse. Vi skal i kano gennem det ukendte Amerika, på jagt efter Nilens udspring, udforske Sydamerika og finde den største inkaby, Machu Picchu.

Den amerikanske historiker, eventyrer og senere politiker Hiram Bingham den tredje bliver af mange kaldt den virkelige verdens Indiana Jones.

I 1911, efter flere rejser i Peru på jagt efter inkaernes fortabte by, finder han den glemte og overgroede Machu Picchu. Nyheden går verden rundt. Det er et af de mest spektakulære arkæologiske fund i moderne tid. Men var Bingham den første, der fandt byen på bjergtoppen? Og hvad ledte Bingham i virkeligheden efter?

Det vil jeg snakke med dagens gæst om. Velkommen til dig Inge Schjellerup. Du er uddannet antropolog, dr. Phil i arkæologi. Æresdoktor i Peru, tilknyttet Nationalmuseet og har netop færdiggjort en kæmpe stor bog om netop inkaerne, som hedder Stenenes magi. Og Inge, så bliver jeg selvfølgelig nødt til at starte med at spørge dig: æresdoktor i Peru. Den historie må vi lige have med.

Det er måske ikke så meget det med æresdoktor. Men det er fordi, jeg har arbejdet i Peru i rigtig mange år, og min interesse kom fra, da jeg var 10-12 år gammel og læste drengebøger om glemte byer og skjulte skatte. De glemte byer har jeg fundet, men de skjulte skatte heldigvis ikke. De er alt for problematiske.

Så prøv at fortæl. Du er som ung pige allerede der interesseret i selv at tage ud eller?

Absolut selv at tage ud. Så da jeg begyndte på universitetet, så var jeg så heldig at have en god professor, der forstod, at det var simpelthen min eneste virkelige interesse. Så han sørgede for at skaffe penge til min første rejse. Det var i 1971 med en amerikansk ekspedition, der gik til Nord-Peru.

Og siden det er du blevet ved med at vende tilbage til primært Peru.

Primært Peru, ja, men lige præcis da jeg var der anden gang, der rejste jeg rundt med en amerikansk antropolog, og vi kom til en lille by, der hed Ccochabamba på quechua, inkaernes sprog, der betyder ccocha sø og pampa eng. Vi sad ude sådan en stjerneklar nat med hele Mælkevejen over os.

Fuldstændig fantastisk syn, og vi har set nogle inkaruiner, der fuldstændig svarer til dem der i Cuzco. Og så kom der en lille satellit, der bevægede sig stille hen over himlen, og så tænkte jeg: det her sted, der må jeg tilbage. Og det kom jeg.

Du blev ramt.

Jeg blev fuldstændig ramt.

Af den sydamerikanske syge. Det er det, vi kalder det, simpelthen, når man først får den sydamerikanske syge, så slipper man ikke af med den, man slipper ikke af med den.

Du har ikke fået nogen vaccine mod den. Heldigvis.

Heldigvis ikke. Inden jeg vil spørge dig om, hvem inkaerne egentlig var. Hvem var de? Så skal vi lidt i stemningen, og du har taget noget musik med i dag. Du har taget en

plade med, der hedder Tancar, og der er et nummer, der hedder Siciri, som er så fint, synes vi begge to, at det bringer os alle sammen i den peruanske stemning. Kommer her.

Inge, fortæl om inkaerne, jeg ved godt, det er et meget stort spørgsmål, men hvor var de, hvor boede de?

Inkaerne var jo faktisk et usandsynligt spændende folkefærd. Du har et folk, der begynder som en lille stamme omkring Cuzco, altså deres gamle hovedstad. De når at erobre størstedelen af Sydamerika fra Colombia, Peru, noget af Bolivia, Argentina og Chile. Men det interessante ved dem er, at de har ikke noget skriftsprog. De har ikke hjul, og de har ikke jern. Så det de i virkeligheden er, kan man sige, et meget hierarkisk samfund, som simpelthen bliver holdt sammen af et knude-snor system. Fordi når du har så stort et rige, er du nødt til at have noget der samler det og organiserer det.

Hvad betyder det?

Det betyder, at du har en, meget kort fortalt, så har du en hovedsnor, og så har du nogle snor, der hænger ned. Og alt efter, hvor på snoren, knuden og alt efter hvilken karakter knuden har, hvordan den er bundet og hvilken farve den har, så kan du tælle op, så således var hele befolkningen altid talt op. Hvad de producerede, hvad der kom i deres statslære. Alting var talt op og blev ført hen til herskeren, som simpelthen så kunne bestemme, hvordan det videre skulle ske.

Du siger, at de ikke har haft noget skriftsprog? Det betyder også, at vi nu har folk, der arbejder med det her skal se tilbage og forsøge at fortælle den historie, de har haft. Så kan det være svært, fordi de der savn og myter og historier ikke er nedskrevet af dem selv.

Man skal lige tænke på, at de begynder omkring år 1100, deres største erobringer er i 1400-tallet, men så kommer spanierne og erobrer dem i 1532. Så dels er det de arkæologiske udgravninger, der kan fortælle os meget. Sammenholdt med hvad de spanske kronikører skriver. Fordi de kommer til og udspørger mange inkaer: Hvordan var det, og hvordan forholdt det sig? Men man skal altid give et gran salt, fordi spanierne kommer med hele det verdensbillede, de har i 1600-tallet, også ud fra deres

religion. og det primære ønske, som var officielt, det var selvfølgelig at man skulle kristne denne her befolkning.

Og så noget andet var, at det rige havde ufattelige guld- og sølvmængder, så man næsten ikke fatter det. Og det så denne her erobreren Francisco Pizarro stort set med det samme. Og så sender han simpelthen nogle af sine soldater ned til Cuzco, hovedstaden, hvor der er et sol-tempel, hvor alle væggene er beklædt med guldplader. Man kan slet ikke forestille sig, at de bryder ind i dette tempel og præsten, der står der, de er fuldstændig forfærdede og rædselsslagne.

Og så begynder man at føre det op til Caramarca, hvor Atahualpa bliver holdt fanget, fordi han tror, han kan løskøbe sig. Det sker desværre ikke. Alt gullet bliver smeltet om, ført tilbage til Karl den 5. i Spanien og Francisco Pizarro han får garrotteret Atahualpa under foregivende af at han var ved at lave et nyt oprør.

Det gjorde til gengæld Karl den 5. meget vred, fordi Francisco Pizarro, han var jo sådan set en simpel soldat, og han havde slet ikke den ret, mandat til at slå sådan en anden hersker ihjel.

Jeg husker historien. Nu har jeg jo slet ikke samme indsigt i Sydamerika, som du har, men jeg var der for 20 år siden, og jeg husker historien om, at der blev stjålet så meget guld fra Sydamerika af Spanien, at man kunne bygge en bro fra Sydamerika til Spanien af guld og skatte man har stjålet fra dem, så store mængder var det.

Det var i hvert fald 9 tons guld. Det var omkring 16 tons sølv, som blev brugt på interne krige i Europa på det tidspunkt.

Hvordan kommer vi til at tale om Bingham? For nu springer vi selvfølgelig fra et folk, der mere eller mindre bliver udryddet af spanierne i 1530 år og så fremad.

Jo, man skal lige tænke på, at den største gruppe folk, de dør ikke på grund af krigene, de dør på grund af de europæiske sygdomme, der kommer til. For lige at vende tilbage til inkaerne, så har de forskellige oprindelsesmyter. Og en af disse oprindelsesmyter går ud på, at der er fire søskende, fire brødre, der drager af sted fra en hule.

Det er sådan set en af ideerne hos Bingham, at han gerne vil finde dér, hvor inkaernes vugge stod. Men han vil også gerne finde inkaernes sidste tilholdssted, fordi det sidste tilholdssted skulle være nede i junglens øjenbryn.

Ceja de Montana, og det vil han selvfølgelig gerne finde, fordi dels vil det være et fantastisk fund, et sted, der hedder Vitcos.

Han bliver faktisk, jeg vil ikke kalde det besat, men han bliver utroligt grebet af finde The Lost City of the Incas, altså deres fortabte by.

Men ikke i begyndelsen. I begyndelsen, der har han slet ikke den store interesse for det, men han begynder at læse noget op efter hans anden rejse, og så er det, han bliver besat af at skulle finde den glemte by.

Fortæl om Bingham.

Jamen Bingham er jo faktisk en lidt besynderlig person på en eller anden måde. Han er søn af nogle missionærer, som blandt andet får kongen og dronningen på Hawaii til at blive kristne, så han vokser op i en meget, meget religiøs familie. Han må ikke drikke, han må ikke ryge, og han må ikke danse. Han må ikke spille kort. Men faren sender ham simpelthen til USA, fordi nu skal han have en mere præstelig, religiøs opdragelse. Og på den måde, så kommer han til Yale, men kommer tilbage igen og begynder simpelthen at prædike i de forskellige steder. Men så en dag kommer et skib sejlen ind i bugten og der om bord er en familie med den mest underskønne pige, der hedder Alfreda. Nu viser det sig, at denne her familie Mitchell, der var faren gift ind i Tiffany, altså juvel, guld og sølv-familien i New York. Ekstrem rig familie.

Og forældrene, de finder meget hurtigt ud af, at der er noget mellem de to, og det synes svigerfaren bestemt ikke om. Fordi hvad i alverden skal man med sådan en prædikant, som ikke kan andet end at prædike.

Og en fattig familie. Aldeles fattig.

Men de skriver meget heftigt sammen i løbet af to år, og Bingham kommer jo netop til USA igennem, og han tager en Masters. Og det er sådan set okay. Så er der måske

alligevel noget ved ham, men han må tjene penge, og det gør han simpelthen ved at undervise rige folks børn for en dollar i timen.

Senere hen, så bliver de faktisk gift efter to års heftig korrespondance, og der er de begge to 24 år gamle. Og det sker så i år 1900.

Men forældrene skal jo simpelthen understøtte dem. Det er noget med at bygge kæmpestore, fantastiske, rige huse. Som Bingham siger: Ja, men det er fordi Alfreda hun jo vant til. Hun har aldrig nogensinde gå i skole. Hun har altid haft guvernander. Hun har haft tjenere på alle fingre, og det mener faren altså under farens absolutte opsyn, og det skal hun selvfølgelig fortsat have.

Og det får han jo også gavn af, Bingham, fordi bliver det svigerfaren, der også kommer til at sponsorere hans rejser?

Han ville snarere sige det på den måde, at han sponsorerer ikke så med hans rejser. Men det er mere det hjemlige, der foregår på den måde. Men da han omsider får sin eksamen, så får han 10.000 dollars forærende.

Men det er underforstået, at de ligesom skal gå til de hjemlige sysler. Det kommer det bestemt ikke til.

Men han får en rejse til Sydamerika, men det er især fordi han skriver om de amerikanske interesser, handelsinteresser. Og så får han den idé, han vil gerne selv til Sydamerika, og så vil han drage over bjergene fra Venezuela, Colombia, og det skyldes, at han er interesseret i den store frihedshelt Simon Bolivar, det er i øvrigt derfor, at Bolivia hedder det.

Fortæl lige kort om Simon Bolivar.

Han var en fantastisk frihedskæmper og kæmpede for at slippe for spaniernes åg. Så der i 1810-20 stykker, så drager han rundt. Store revolutioner. Drager faktisk ned til Ecuador, hvor han møder San Martin, der kommer fra Argentinas side og de mødes. i Guayaquil. Der er ingen, der rigtig har fundet ud af, hvad der skete mellem de to. Men

under alle omstændigheder, San Martin, han tager tilbage til Argentina og Bolivar fortsætter til Bolivia. Så han er en af de rigtigt store frihedshelte.

Bingham rejser i... Er det i 1906? Simpelthen i hans fodspor.

Og det er en hård tur, fordi han skal jo også over mange pas. Der er sne, der er hårde bjerge, det var stier.

Så allerede der begynder han at forstå, hvad en ekspedition i Sydamerika går ud på. Det er noget med at leje muldyr, og disse muldyr skal jo bære oppakningen. Han lærer også tror jeg at vide, hvor meget et muldyr kan bære. Og af egen erfaring, så ved jeg, at de kan bære 90 kilo max.

Men man er nødt til at have mange muldyr drivere, de såkaldte arreras, fordi hvis du skal op, skal pakke sådan et dyr, så skal du virkelig vide, hvordan du har snorene omkring og hvordan der skal bindes, så ligevægten skal være på begge sider.

Alt det får han en fornemmelse af på den her tur.

Så der bliver samlet nogle erfaringer. Der bliver samlet nogle kompetencer. Men han bliver faktisk også kendt som en ret god, stærk leder.

Meget planlagt. Meget, meget planlagt.

Han planlagde ting med militær præcision. Men på denne tur, der har han også fået i opdrag at købe bøger både til Yale og til Harvard, så på den måde, så får de begge to en kæmpestor bogsamling ud fra de bøger, han købte på disse ture.

Inge, nu er vi i 1906, inden vi skal ud på også den ekspedition, han bliver allermest kendt for, så synes jeg, vi skal høre en lydfil på Bingham. Det elsker jeg at spille. Jeg sidder og bruger tid på at finde det frem.

Det er fra start-trediveerne, så det er efter hans store ekspeditioner i Sydamerika. Det er fra en dokumentar om ham, som Discovery Channel lavede i 1999. Det starter med en lille fin introduktion om Bingham. Der bliver også fortalt, hvordan han så ud og så

videre, og så kommer der, så vidt jeg kan forstå, hvad der er det eneste lydclip på Bimghams egen stemme, hvor han som politiker, det blev han jo senere, taler om, at det er godt for regeringen, godt for landet, godt for os alle at nyde et glas øl. Prøv at hør med engang.

He's tall and handsome, and he has made a name of himself as author, professor, pilot. Now as a politician. His upperclass bearing earns him as many enemies as friends. He is a man of contrast and ambition. But none of this would have been possible, had it not been for the greatest adventure of his life 20 years before.

Vi sidder og smiler. der bliver sagt i dette klip, at han han skaffer sig gode venner, men også rager uklar med nogle folk. Og så vidt jeg kunne forstå på dig også og noget af det du har skrevet om ham, så er det jo også, at han var på den måde lidt kontroversiel. Det var ikke alle, der kunne lide ham. Kan du fortælle om, hvad det var?

Jeg vil snarere begynde med at sige, at for overhovedet at få penge til sine ekspeditioner, så er han nødt til at omgive sig med mange indflydelsesrige folk. Og lige fra begyndelsen, hvor han begynder at læse og skal han svigerfars accept.

Da prøver han hele tiden at være i søgelyset. Så alt hvad der bliver skrevet om ham, avisclip og sådan, det skynder han sig at sende til svigerfamilien, så de kan forstå, at nu begynder han faktisk at være en vigtig mand. Det var ham selv, det drejede sig om, hele tiden.

Men han forstår jo alligevel at få folk med på de her ekspeditioner. Men da han senere skal lave den anden ekspedition, der er ikke nogen, der ønsker at være med på nogen af dem.

Han gjorde jo også det, at han skrev faktisk en bog efter en af hans ekspeditioner, som hedder Across South America, som faktisk var en god bog. Men efter hans opdagelse af flere inkaruiner, blandt andet Machu Picchu, så føler han på en måde, at han ikke har tid til at skrive, hvad der skal skrives.

Så han giver det til Ainsworth Means Som faktisk var begyndt at blive en meget vigtig, inkaforsker, som var med på en af de sidste ekspeditioner. Så i 1924, der giver han hele

manuskriptet til ham. Det ligger faktisk i flere år, uden der gøres noget ved det. Bingham læser det igennem, men kan ikke lide titlen, og så glemmer han det ligesom så lidt. Så bliver det overladt til ham Ainsworth Means. Bogen bliver så udgivet kun i Bingham's navn. Den anden bliver overhovedet ikke nævnt, kun i forordet, men han bliver lige taget med som en reference. Venskabet, det stoppede naturligvis på grund af det.

Så det er en mand måske ud af sin tid. Og det kommer vi sikkert også ind på senere. Hvad var det 100 procent, der drev ham, og det har vi næsten allerede nu røbet. Det var måske ham, det handlede om. Det er først og fremmest det.

Det synes jeg virkelig, man må sige. Men han gjorde jo Machu Picchu kendt. Og det skal man ikke glemme.

Og der skal vi hen nu. Inge, bare lige for at sige, da han kommer hjem fra sin første lange ekspedition i Bolivar's fodspor, der bliver faktisk optaget i the Royal Geographical Society i London, så han er jo ved at skabe sig et navn.

Det er han. Og det skal jo også siges, at han jo får taget fotografier. Og de fotografier, de er jo mere end guld værd i dag.

Fortæl om... Jeg ved ikke om vi allerede nu skal hoppe frem til 1911, men der ligger en ekspedition efter Bolivar-rejsen i 1909, tror jeg det er. Fortæl om, hvad det er for noget, der sker i 1909.

Jamen, det er det, at han rejser tværs igennem Peru og kommer så til Lima. Der er nogen, der siger, nå men vil du ikke op og se det her landskab og så videre. Og så kommer han til en meget, meget kendt inkaruin, der hedder Choquequirau. Og da fortæller han, hvordan denne rejse er forfærdelig besværlig, han skal over en hængebro, der hænger sådan en wire.

Det er blevet til en rigtig bro i dag, skal lige siges. Men derfra går det simpelthen næsten lodret op ad bjerget. Det er en virkelig, virkelig hård tur, jeg har selv gjort den.

Men han kommer op til de her meget, meget flotte ruiner, og leder interessen hen på inkaruiner. Denne ruin Choquequirau. De har nogle terrasser, hvor der er hvide lamaer,

der er sat i sten, og det er et fantastisk sted. Og i baggrunden, der ser man en kæmpe stor sneklædt tinde, der hedder Salkantay som ligesom er bjergguden over dem alle sammen, som bare hæver sig fantastisk flot, når man er så heldig at komme der i godt vejr.

Sikke et sceneri. Og den der 9-ekspedition, er den vigtig for hans 11-Ekspedition?

Altså den er vigtig på den måde, at han ligesom... Han får snert af noget, der kan være interessant. Han begynder også at læse noget op. Det er også det. Men det er ikke primært det arkæologiske, og det kan man jo også se, hvis man ser på dem, der var med.

Der er ikke nogen af dem, der er arkæologer. Og jeg skal lige nævne dem, der var med. Der var for eksempel Harry Foote. Han gav ham gode råd om køb af telte, foldestole og madkasser med indhold til to mænd, der kunne overleve otte dage. Og så skulle vægten udregnes, det med hvad et muldyr kunne bære. De vidste de nu godt. Han beskrives som naturhistoriker og samler. Men forinden havde han fået kontakt til familien Haggis. Det var en stenrig familie, der gjorde det i olie. De ville gerne støtte ham, hvis der kom en geolog med. Men den første geolog, der kom med, han opgav. Så skulle der en landmåler med, og det blev pudsigt nok en dansker, nemlig Kai Hendriksen.

Er det i 9-ekspeditionen eller 11?

Det er i 11.

Fortæl lige om det med Kai? Det er da utroligt, der er en dansker med.

Ja, han var landmåler i Canada, og på en eller anden måde, så får han kontakt til Bingham, og han siger, han vil gerne med på én betingelse: Han skal have løn på turen. Han er den eneste, der får løn på turen. Ingen af de andre, men det skal lige siges. Det kender jeg lidt til. Fordi det er meget svært at skaffe penge til ekspeditioner, så derfor kan man sige Okay, du får kost og logi og rejsen, men ingen løn.

Inge for mig, og sikkert for størstedelen af dem, der sidder og lytter med, helt overrasket over, at der er en dansk mand med Bingham i 1911 til at genopdage Machu Picchu. Det er virkelig utroligt. Hvorfor har vi ikke hørt om ham, Kai Hendriksen?

Han bliver faktisk en meget vigtig dansk landmåler i Danmark, så der er muligvis mange, der kender ham ud fra hans danske arbejde. Han skriver en rapport, som jeg desværre ikke har kunne finde fra turen.

Men han får lavet et utroligt mange kort, som stadigvæk har betydning.

Og faktisk er et af de kort, du bliver lavet over Machu Picchu, som er et af de mest nøjagtige til dato, er han med til at udføre. Det er fantastisk.

Så er der en læge med, der hedder William Erving. Det er altid godt at have en læge med.

Så er der Isaiah Bowman, han er geograf, og han skulle også være geologen. Han får også lavet nogle fantastiske bøger bagefter med alle sine opmålinger. Vi har den faktisk.

Så er der Herman Tucker. Han er så arkæologisk ingeniør. Hvad det så end er.

Så er der Paul B. Lanius, en ung assistent. Han var rigtig flink at have med fordi han hjalp dem alle sammen på en eller anden måde. Men igen, der var ingen af dem, der var arkæologer. Men alle da indskrev sig i det som hed Members of the Yale Peruvian Expedition med et totalt budget på 12.000 dollars. Alle var udstyret med kamera, der var sponsoreret af Kodak. De var udstyret med udstyr, som kunne simpelthen få fremkaldt billederne undervejs, og alle fotografierne tilhørte ekspeditionen og dermed Yale University.

Og de kommer til at blive utroligt vigtige.

Der blev taget ni tusinde fotos, hvoraf 3.000 blev taget på Machu Picchu. Så var der det typografiske udstyr, der var udlånt af USA's kyst Geologisk-Geodætisk Institut. Udover

at de fik en masse medicin og tyfus-vaccinationer fra hæren. Han havde gode kontakter, og det var det: altid indflydelsesrige kontakter betyder noget.

Og så rejse de jo afsted der i 11. Til en havneby, der ligger i Sydperu, som man faktisk heller ikke kender i dag, der hedder Moliendo. Derfra med tog til Puno og videre til Cuzco. Den toglinje findes jo stadigvæk fra Arequipa og så op i højderne.

Og er det den toglinje, der har fået hans navn?

Nej, det er en anden togbane. Det er den, der går fra Cuzco til Ollantaytambo. Der er også et tog, der hedder Herman Bingham i dag, som koster det hvide ud af øjnene. Jeg tror det er 500 dollars for at køre et par timer med tog og sidde i en sofa. Og få Pisco Sour. Nå, nu begynder det at lyde godt!

Men i Cuzco, der siger Bingham at nu skal han prøve at finde ud af, om der er nogen, der ved noget om det her område. Han har en ide om, at han vil følge den 73. Længdegrad.

Ja, så Inge, nu skal jeg bare lige være med. Han ved ikke, at Machu Picchu findes, men han er begyndt at finde ud af, at folk taler om, at der kan ligge ting der ude, som lokale kender til og så videre og nu er ekspeditionen samlet.

Og de er i Cuzco for at drage nordpå.

Så han opsøger rektoren på universitetet. Han hedder Giesecke, og han fortæller lige præcis om at ja, der findes faktisk ruiner hele vejen.

Bl.a. Machu Picchu. Det bliver faktisk nævnt, men det som han er interesseret i, det er at finde den sidste by. Fordi inkaerne laver en såkaldt ny inkastat i det øjeblik, hvor spanierne har erobret landet. Så skynder de sig ud i skovene, ud i det der hedder Junglens øjenbryn, Ceja de Montaña, som er decideret regnskov. Virkelig regnskov. Og her slår de sig ned og laver en fuldstændig guerillakrig i årevis. Faktisk indtil 1572, hvor der sker det, at spanierne fanger den sidste inka om jeg så må sige. Som bare er en ung fyr, som faktisk gerne vil være gode venner med spanierne. Han bliver taget, og

hans gravide hustru bliver ført til Cusco og meget, meget kort rettergang. Så bliver han halshugget, tror jeg. Eller også hængt på Cuzcos plads.

Man kan ikke forestille sig... Alle indianere er samlet. Der er et ramaskrig, næsten sådan så fuglene falder fra himlen. Noget værre kunne man ikke forestille sig. Fordi der var virkelig Inkastaten definitivt slut.

Og den myte har levet videre til, at Bingham i 11 har den der forestilling om den der The Lost City. Den fortabte, den sidste store by, ligger derude. Så det er faktisk det, han vil ud og finde.

Men for at lave sådan en ekspedition, så er det igen noget med muldyr. Og der var faktisk ikke så mange muldyr i Cuzco, man umiddelbart kunne få fat på. Så de må ud til de omkringliggende småbyer og prøve på at få nogle hentet hjem til Cuzco.

I det øjeblik, da er der en af dem, der graver. Og så finder han nogle knogler, som han siger ligger under den sidste istid som selvfølgelig også var dernede. Han mener, det må være de første glimt af knogler, menneskeknogler, og det tager de faktisk som en af de største opdagelser. Det er knogler, menneskeknogler, fra før istiden. Det viser sig senere hen var, at det var de ikke, men sådan går det jo. De skal have alle de der muldyr, og jeg tror de får samlet 20 muldyr.

Og nogle af dem, de har saddelsår, så det er ikke så heldigt. Og så får de samlet nogle Arrieros. 3 arrieros. Og det vil jeg sige, det er absolut ikke nok til at holde styr på 20 muldyr.

Arrieros, det er muldyr-passerne. Eller dem der styrer muldyrerne.

Det er jo netop fordi, at bagagen kan skube sig undervejs, og så må man straks hen.

Hvor lang tid, forestiller han sig, at de skal være på ekspedition. Bingham nu.

Jeg tror, de forestiller sig at være væk i en måned. Og det kommer også nogenlunde til at passe. Men nogle af dem drager jo længere ned, for præcis at måle op og kommer på kanoer og møder indianere, men så langt kommer Bingham ikke.

Inge, fortæl om turen mod Machu Picchu.

De overnatter på haciendaer.

Ja, han kommer jo netop til denne her hacienda der hedder Mandor Pampa, tror jeg det var.

Der møder han Melchor Arteaga.

Han bor nedenfor Machu Picchu. Han er simpelthen hacienda-ejer og er lokal.

Og i virkeligheden på turen hen til ham stopper de op på mange af de der haciendaer. Men det er jo en betydningsfuld ekspedition, og de har de rigtige breve med, så alle modtager dem med største glæde, når de får kost og logi.

Men Bingham han skrive dagbog, hele tiden, og de ligger stadigvæk i Yale. Men der er ikke så mange, der er i dem, bortset fra hans søn, Alfred, som jo netop skriver den her bog, som jeg har liggende foran mig.

Og han er faktisk meget ærlig om sin far. Men lige inden de kommer dertil, så er Tucker og Hendriksens, de skal over en flod, og vandet er steget, fordi det regner. Det regner rigtig meget de steder skal jeg lige sige. Så de skal simpelthen over til nogle ruiner for at måle dem op.

Men en af bærerne som er en ung dreng, han falder i floden. Det nævner Tucker i sin beretning, men Bingham nævner det overhovedet ikke. Det er som om han siger: en omkommen indianerdreng. Han var undværlig. Drengen forsvinder, men de dyrebare instrumenter er jo det vigtigste. Dem finder de.

Men de der floder, de er så rivende. Man kan slet ikke forestille sig det, men han besluttede sig for at nu, nu skal han op på toppen og se, hvad det er.

Og han skriver selv: Morgenen den 24. Juli. Vågnede med kold støvregn. Arteaga skuttede sig og synes mere om at blive i hytten. Jeg tilbød ham at betale ham godt, hvis han ville vise mig ruinerne.

Han mumlede og sagde, at det var for meget at tage der op på sådan en våd dag. Men da han fandt ud af, at jeg var villig til at betale ham en sol, altså den peruanske møntfod dengang og i dag. Men her var den lig en peruansk sølvdollar, og det var tre til fire gange en dagsløn. Så overgav han sig. Adspurgt sagde han, at ruinerne lå på toppen af bjerget. Ingen regnede med, de var særlig interessante, og ingen andre gik med, så kun i følgeskab med Arteaga tog de afsted klokken 10. De passerede en slange, som lige var slået ihjel, og Arteaga sagde, at området var kendt for sine mange giftslanger. Jeg erfarede senere, at slangen var en fer-de-lance, en meget giftig slange, som kan springe op for at angribe. De fortsatte op ad bjergsiden, og i virkeligheden var den ikke så stejl, som han gør den til. Og det gjorde selvfølgelig, at man i dag har den vej, der fører op i et zig-zag for at komme derop. Og allerede i det efterfølgende år blev den forbedret, så pakæslerne kunne drage derop.

Har vi skrift på Bingham, da han ser Machu Picchu for første gang. Fordi selvfølgelig har de fra hacienda-ejeren hørt, at der ligger noget der. Men de kommer op i den her, hvad er det, den bliver kaldt, byen i skyerne.

Han kommer derop, og så viser det sig, at der bor tre familier deroppe, der er bønder. Og de har boet der de sidste 14 år. Der bor tre familier. De bor faktisk i et af husene, som de jo ligesom har kunne lægge nogle strå henover.

Så de ved alt om de ruiner, og de bruger terrasserne, fordi der er utroligt mange flotte terrasser på Machu Picchu, så de dyrker majs og søde kartofler, sukkerrør, bønner, chilipeber og alt muligt, som de simpelthen kan forsørge sig selv med.

De er kun interesseret i at bo deroppe og være for sig selv. De er ikke interesseret i at have noget som helst med myndighederne at gøre. Måske i mange år. Det ved man jo ikke. Men de bor glade og velfornøjede deroppe.

Bingham vil jo gerne se lidt mere, så han siger til en lille dreng at du kan få lidt penge, og så kan du vise mig nogle af ruinerne. Og det gør han.

Men de her bønder, de har jo allerede ryddet en masse, fordi det er jo totalt overbegroet af træer og lianer osv. Men han får faktisk et indtryk af, hvordan det er. Men det er først senere, at han skriver en beretning, og først efter at han har været der året efter... Så ser han simpelt hen... Så skriver han simpelthen, at der er en hule, som sikkert har været et kongeligt mausoleum med den halvcirkelformede bygning, som han sammenligner med soltemplet i Cuzco. Og det er faktisk fornuftigt nok.

Den lille dreng fortsætter op ad en lang stentrappe, hvor han så ruinerne af den smukkeste stenarkitektur med blokke af cyklopisk størrelse. Synet gjorde mig tryllebundet. Jeg kunne næppe tro mine egne sanser, da jeg undersøgte de største blokke i den nedre del og anslog vægten til at være 10 til 15 tons. Vil nogen tro mig, hvad jeg har fundet? For i dette land er nøjagtigheden, vi rapporterer, det man har set, ikke et fremherskende træk ved rejsende, men jeg har et godt kamera, og solen skinnede.

Men jeg vil godt lige vende tilbage til, at der findes allerede kort fra 1874, hvor Machu Picchu er nævnt. Poken Harry laver udgravninger, og der er en anden der har prøvet på at lave udgravninger. Selvfølgelig for at finde guld. Men da han kommer der op første gang... Da ser han simpelthen navnet Lizárraga simpelthen indhugget i en af stenene. Så det vil sige, at denne Lizárraga har været der, og han er der stadigvæk.

Men de har ikke været i samme stand til på grund af netværk at få den viden ud.

Han laver jo en første foreløbig rapport. Og i den er han nævnt. Men senere hen bliver han overhovedet ikke nævnt.

Fortæl, hvad tror Bingham at Machu Picchu er?

Jamen, han har jo prøvet at sætte sig ind i nogle af de der spanske kronikører.

Og et sted står der, at det sikkert er et hedensk tempel. Senere hen, da de finder utrolig mange grave, der har man ikke rigtig forstand på at skelne mellem kvinder og mænd, fordi inkaerne havde et system med næsten vestalinder. Kvinder, der blev taget fra provinserne ind til de udvalgte kvinders hus. Her skulle de væve og spinde for

inkaherskeren. Disse kvinder skulle selvfølgelig være jomfruer, og derfor tænkte: Okay, det her, det er også det sidste tilholdssted for jomfruer. Så han har en masse ideer ud fra noget af det han har læst. Hvad kan det være? Hvad kan det ikke være? Man har stadigvæk ideen om, at det var inkaernes vugge, men på trods af det, i hans allerførste rapport, beskriver han netop, at Machu Picchu, det må være bygget, noget af det, før inkaerne. Af en megalitisk, en stenalderrace.

Som inkaerne ligesom har bygget videre på.

På trods af at han er historie, men han er ikke arkæolog, og han får ikke talt med de rigtige mennesker...

Hvad mener man i dag? Hvad mener du? Hvad mener andre, der har beskæftiget sig med det her i mange år?

Der var en kendt inkaforsker, der hedder Rowe. Og han var fantastisk. Han gik nemlig i arkiverne i Cuzco, og han finder ud af, at en af de største og vigtigste inkaherskere, Pachacuti, som i virkeligheden destruerer det gamle Cuzco, bygger det nye Cuzco op. Han laver også en masse landejendomme i det her område. Man skal tænke på at Urubamba-dalen er utrolig frugtbar. Machu Picchu ligger jo i 2600 meters højde, 1000 meter længere nede end Cuzco. Så derfor er klimaforhold ideelle, der er jagtmuligheder. Selvfølgelig skal religionen overholdes med den religiøse del, så det er simpelthen et landsted for Pachacuti. Der bliver bygget fra omkring år 1475. Man mener aldrig, at det bliver færdigt.

Men hvorfor bygger man det så højt oppe? Jeg har faktisk også selv været der. Så tænker man, det må være en form for forsvarsværk. Hvorfor skal man gemme sig så langt væk, med mindre man skal være tæt på guderne, for det ligger på toppen af det bjerg. Det ligger fantastisk.

Det er ufatteligt spændende at se. Og man skal tænke på, at hvis vejret er godt, så kan man netop se dette bjerg Senkentay langt, langt borte. Normalt så driver skyerne jo hen over. Men man er heldige mange gange at solen skinner, og så er det virkelig et utroligt sted, og derfor er det selvfølgelig også blevet kaldt nu et af verdens syv vidundere. Det

var selvfølelig fordi, Peru de stemte allesammen på at det skulle være et af verdens syv vidundere. Men det er et problem i dag, fordi der kommer alt for mange.

Så derfor må man nu prøve på at begrænse turismen, som er den store udfordring med alle disse fantastiske steder. At de selvfølgelig skal ses af os alle.

Nu nævnte du Urumbma-dalen og jeg havde også... Vi havde givet den lille lektie til hinanden, at vi skulle finde citater. Jeg har også fundet et citat fra hans bog, fra Bingham's bog, eller i hvert fald den artikel, som han skrev til National Geographic, hvor han fortæller om, hvordan det er, at gå i Urumbma-dalen på vej op til Machu Picchu. Han skriver: Toppene er så høje på begge sider, at selv om stien ofte ligger i skyggen af tæt tropisk jungle, så var mange af bjergtoppene dækket af sne, og nogle af dem havde gletsjere.

Der er ingen anden dal i Sydamerika, der har så varieret skønhed og så meget charme. Det er smukt skrevet, men spørgsmålet er om det er helt rigtigt, det han skriver, Inge.

I hvert fald er det ikke her, at der ligger sne på alle toppene. Sne og gletsjere. En sjælden gang i ny og næ.

Det ligger andre steder. Altså netop Senkantay. Hvor han i øvrigt, fordi han stadigvæk vil finde nye ruiner, og han finder faktisk Vitcos, og han nævner Espirito Pampa, som i virkeligheden er det allersidste sted. Men han er ikke klar over den betydning det har. Men da han prøver på selv at drage af sted igen for på et tidspunkt, er han alene. Han har sine muldyr og sine arrieros med og en guide. De forlader ham pludselig.

Han står midt oppe i blandt andet de her snetoppe. Han har ikke nogen ide om præcis hvor han skal gå hen, fordi der er jo ikke nogen stier her. Og lige pludselig, så kommer der en lille dreng. Altså fuldstændig utroligt. En lille dreng, der kan føre ham ned, og han skriver: Hvis den lille dreng ikke var kommet, så var jeg simpelthen bare omkommet.

Den episode du nævner nu, er den fra 11? Nej, den er fra en senere ekspedition. Inden vi kommer til den, så kunne jeg godt tænke mig at spørge dig, altså den kommer til at ændre hans liv, det her. Han finder Machu Picchu, altså det gør han ikke. Måske

genopdager han den ikke engang. Men han gør i hvert fald, at historien om den her utrolige by kommer ud i hele verden. Hvad sker der så med ham efter 11?

Jamen, efter 11... Undervejs, så skriver han ufattelige breve til Alfreda. Altså hans kone.

Og i virkeligheden savner han hende mest og elsker hende mest, mens han er væk.

Det tror jeg ikke, han er alene om det der.

Med de store eventyrere, var det ikke sådan?

At så sidder man der og savner.

Jo, savner men, skriver man allesammen sådan nogle hede elskovsbreve? Det ved jeg ikke.

Jeg kender dem ikke, men hvis du har dem med, så vil vi gerne høre dem.

Ja, jeg har et med her.

Det vil jeg gerne høre.

Kære Alfreda. Sidste nat ved stearinlysets blafrende skær fik jeg en belønning, da jeg læste tre af dine breve. Den bedste del af rejsen har været dine stadigt kommende breve til mig. Hver anden uge eller deromkring har jeg fået et glimt af mit elskede hjem og opmuntrende ord fra min elskede viv. Denne rejse har været fuld af besværligheder. Chefen for ekspeditionen, ja altså ham selv, har ikke haft en let opgave. Jeg har i sandhed været mere end glad for dine breve. I dag burde vi have gjort flere fremskridt mod Avancray via Ollantaytambo. I stedet sidder jeg på en klippe ved siden af en snavset hytte, mens arrieroen og soldaten er ude og lede efter Harry Footes muldyr, som forsvandt i nattens løb. Vi mister nok en dag eller to, men det giver mig en chance for at få skrevet til dig. Istidens knogler. De smukke ruiner i Machu Picchu, og at der er inkaruiner i den store Amazonjunglen. Disse tre ud over mindre ruiner kan føjes til listen over nye arter ud over nye arter af flagermus, edderkopper, biller og et antal ruiner som Rosa Pata og andre.

Og den vidunderlige store hvide klippe, som jeg jagtede for en måned siden og til sidst fandt. Gode resultater for Yale Peruvian Expedition. Til sidst nogle ord til mine sønner. Jeg er meget stolt af dem og sig, at de skal passe godt på deres mor. Gud velsigne jer. Din devoted. Harry.

Wow. Hvor er han dygtig. Det er da flot.

Ja, og nu nævner du selv hans sønner. Han får, jeg husker 7 børn.

Ja, det gør han. Man kan stille sig selv spørgsmålet: Hvornår har en tid til at få dem, fordi han er hele tiden væk?

Jamen, det er jo fordi når han kommer hjem, så er han med sin elskede.

Så kan der ske hvad som helst.

Han kommer hjem i 11. Og bliver jo, forestiller jeg mig, jeg ved ikke om en berømt i USA, men i hvert fald et stort navn. Hvad sker der med hans liv? Også fordi han kommer til at planlægge nye ekspeditioner efter 11?

Jamen, der sker jo ikke andet end at han vil gerne tilbage, og han vil gerne sørge for, at der er endnu mere af Machu Picchu, der simpelthen bliver ryddet. Det får han jo faktisk gjort i 12.

Han kommer tilbage. Han kommer tilbage 30 år efter og det er for at indvie en del af jernbanen og der har han sin elskede Alfreda med.

Men det viser sig jo senere hen, han bliver skilt fra Alfreda, fordi han har haft et forhold til et kongresmedlems datter i lang tid. Alfreda til gengæld bliver forelsket i sin violinlærer, så de bliver skilt. Hun bliver gift med violinlærer, han bliver gift med en anden kvinde, og de får hver især 20 års idyllisk ægteskab bare med nogle andre. Så kan han skrive breve til den nye.

Men der var han jo blevet politiker.

Han kommer tilbage i tolv, og det skal lige siges den første gang, han er der, da er han jo kun et par timers deroppe, fordi vejret er så forfærdelig dårligt.

Næste gang han kommer derop, der er han der et par dage, så han ser, hvor meget der bliver ryddet, og det er dér, man jo også kan få taget endnu flere fotografier, så man kan se, hvor fantastisk stedet er.

Men han vil videre, så han drager rundt omkring. De mødes engang imellem ekspeditionensmedlemmerne. Fordi de bliver delt op i tre grupper: den arkæologiske og den topografiske, og så den naturhistoriske. Men han bytter også om på de her folk som et skakspil. Nu kan han bruge en der og en anden der, sådan bliver de flyttet rundt. De siger alle sammen, at det er militær præcision, han forlanger. Og man skal også tænke på, at han er nødt til at have penge med, så han havde alle sine guldsøles indsyet i bagagen, og så havde han en hel masse cash. Og det cash, der bliver noget jo dels til de forskellige dele af ekspeditionsmedlemmerne til at betale for muldyr, mad og den slags.

Men det skal også lige siges, at der var engang, hvor jeg havde 26.000 kroner med, og de var også syet ind i min bagage. Fordi det tror man ikke folk kæmper. Var det med inspiration fra Bingham?

Er det sådan en ting, man gør?

Det var i hvert fald noget, jeg gjorde. Det var penge fra Folkekirkens Nødhjælp til at bygge en skole.

Han kommer hjem i 11 og tager faktisk afsted igen, er det i 14?

Han tager afsted igen i 14. 12 og så i 14. 12 og 14.

Inden vi skal af sted på den der 14, så sidder jeg og brænder inde med en sidste lydbid for i dag, fordi du har jo taget den her CD med. Jeg vil bare så gerne også have, at vi når at spille det. For jeg synes det er så fint et nummer på den her plade, der hedder Tancar. Et nummer der hedder Balsero del Titicaca. Hvad betyder det?

Det betyder sivbådene på Titicaca.

Vi skal lige have en fornemmelse for den.

Inge, du lagde et lille hook ud omkring det her med, at han faktisk bliver forladt af resten af sin ekspedition. Han kommer tilbage til Peru to gange eller flere flere gange efter fundet af Machu Picchu, men i 14 kommer han tilbage, hvor nogle af de her muldyr-drivere faktisk forlader ham ved vi. Ved vi, hvorfor de gør det?

Det gør vi ikke, men det har sandsynligvis noget at gøre med, at der har været uro i området, fordi de ikke kan udstå regeringen. Det vil sige, det er hvide mennesker, så det er sikkert noget, der ligger bag på en anden måde.

Hvad skal han i 14?

Jeg vil lige vende tilbage til 11'eren, fordi det var jo ikke bare inkaruiner, han var ude for. Han havde hørt om en kvinde der hed Annie Peck, som havde besteget Coropunabjerget i det sydlige Peru. Det vil jeg lige have lov at sige, at det passede ham bestemt ikke. At en kvinde kunne bestige ruinerne.

Han drager til Coropuna, han får besteget bjerget. Han ser et andet billede af Annie Peck, og det var jo bare en hård gåtur for hende. Han bestiger bjerget. Der bliver taget billeder. Det er en rigtig, rigtig hård tur. Der bliver taget et billede, som viser med de senere opmålinger, at han når ikke helt toppen. Der mangler lige 24 meter til det. Det billede blev ikke taget med i rapporten. Hvad siger det om ham?

Ja, det siger noget om, at han skal være den første, den største. Det er bare mig, der kommer her.

Ja, fordi det er jo et af de spørgsmål, jeg absolut ville stille i dag, inden vi også begynder og slutter af på vores samtale i dag. Hvad var det han ville derude? Var det for videnskaben, hvad det var for egen berømmelse?

Der kom meget ud af videnskaben, især på de andre... Kæmpe samlinger jo af naturhistoriske værdier, landmålerkortene osv. Så der kommer meget ud af det udover selvfølgelig hans billeder. Men da han vender tilbage i 14, så er det blandt andet for at foretage udgravninger. Det har været forbudt at udtage udgravninger i Peru fra 1893, fordi man har været så dødtæt af folk, der skulle finde guld. Han fortsætter, fordi han tænker at det går nok med mig, så de begynder at foretage udgravninger. Og de finder jo som sagt en masse skeletter, en masse potteskår.

De finder intet guld.

Alle de ting skal jo så bringes til Yale. Så er der en historiker, som hedder Valcárcel, faktisk en meget berømt peruviansk historiker, der får skrevet om simpelthen, at han udfører illegalt alt det han har fundet via Bolivia ud af landet.

Og det er jo top forbudt og så videre. Han tilbyder, at de kan åbne alle hans kasser. Han tager selv til Cuzco, siger her til præfekten: Se hvad jeg har. Præfekten er åbenbart en forstående mand. Han siger: Godt. I får ikke lov til at udtage flere udgravninger, men sørg for at sende den til Lima, hvor de kan tjekke det. Der er ingen, der gider at tjekke det, da det kommer til stykket, og så bliver det simpelthen ført til Yale.

Det er jo et problem senere hen, fordi Yale påstår, at de har det. Man kan ud af papirerne se, at de kun har lånt det, så for nogle år siden var der en masse ballade om, at tingene selvfølgelig skulle tilbage til Peru. En meget aktuel snak i alle andre store museer og lande. Lige præcis.

Men tingene kommer faktisk tilbage, og så viser det sig, når man ser, nå, var det alligevel ikke mere? Og det var det jo ikke, fordi heldigvis på trods af at de ikke var arkæologer, så er alting registreret.

Men er det blevet sendt tilbage? De ting, som Bingham, tog tilbage til USA og Yale...

Ja, det er det. Ikke billedmaterialet og der er lavet et lille museum i Cuzco, som faktisk er aldeles glimrende, som fortæller lidt om Bingham, viser hans billeder og så nogle af de fund.

Et forholdsvis nyt museum så vidt jeg husker.

Jeg tror, vi kan konkludere, du har sagt det flere gange, at det var ikke Bingham, der genopdagede Machu Picchu. Altså han opdagede det ikke, han genopdagede det ikke engang, fordi folk vidste at det lå der. Men han gjorde måske noget, der var endnu vigtigere.

Og han kommer tilbage 30 år efter 14. Fordi så kan han ligesom indvie noget af jernbanen.

Selvom den allerede var bygget i 1928.

Det er sådan, at der en forfatter, Mark Adams, der skriver i sin bog Turn Right at Machu Picchu. Rediscovering the last city one step at the time. Drej til højre ved Machu Picchu, genopdagelsen af den fortabte by et skridt ad gangen.

Han skriver, altså diskussion omkring om Bingham genopdagede byen, at han måske faktisk gjorde noget, citat fra bogen: Han gjorde noget mindre romantisk. Men i sidste ende langt vigtigere end at opdage Machu Picchu. Han så ruinerne, fastlår hurtigt deres vigtighed, men ikke deres oprindelse og populariserede dem til en sådan grad, at de ikke kunne blive sprængt i luften med dynamit eller væltet i en søgen efter guld som Vitcos, altså det var den her anden peruvianske ruinby du snakkede om, var blevet det. Ville Machu Picchu have eksisterede hvis Bingham ikke havde fundet den?

Selvfølgelig. Ville det være det samme Machu Picchu, som vi kender i dag? Næsten helt sikkert ikke. Og så havde det en betydning. Det er helt sikkert. Ja. Inge, tak for din tid i dag, det var fantastisk at have dig i studiet.

Den yderste grænse er produceret af Kontoret Juhl og Brunse for Nationalmuseet og Radio Loud. En særlig tak til BBC, Discovery Channel og Danmarks Radio. Find serien på vorestid.dk eller der hvor du normalt finder dine podcast.